

**Аница В. Драговиќ,
вонреден професор**

УДК 314.3 (497.7) „1994/2006”

**Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Скопје Филозофски
факултет - Институт за социологија**

НИСКИОТ ФЕРТИЛИТЕТ, ПОЛИТИКИТЕ И КВАЛИТЕТОТ НА ЖИВОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Резиме

Основната цел на трудот е емпирска анализа на стапките на фертилитетот и семејните политики во Република Македонија. Актуелните политики се анализираат од аспект на нивните можности да влијаат врз развојот на населението. За предмет на анализа се земени семејните политики кои се однесуваат на грижа и чување на децата, а тоа е мајчинската политика, родителското отсуство, грижата за деца и детската заштита, како политики кои се непосредно врзани за раѓањето деца.

Клучни зборови: фертилитет, семејни политики, Република Македонија

Вовед

Акциониот план донесен на Меѓународната конференција за население и развој, одржана во Каиро во 1994 година, најави нов концепт за развојот на населението, како и развојот воопшто. Акцентот беше ставен врз благосостојбата на човекот, економскиот пораст и одржливиот развој. Предвидено беше тој концепт да се реализира преку разни активности, како на национално, така и на меѓународно рамниште. Содржината на Акциониот план ја истакнува важноста од: вложување во здравјето и образованието на населението; понатаму осознавање на потребата на брачните парови и поединците за квалитетни репродуктивни здравствени услуги; како и подобрување на позицијата на жената во сите сфери во општеството, сè со цел жената да има еднаков третман со мажите во сите сфери во општеството.

Споменатите аспекти, како и другите содржини на Конференцијата во Каиро, иницираа нов почеток на глобалните политики за создавање услови неопходни за глобалната стабилност и отворањето можности за подобар, поквалитетен живот на луѓето. Со целосна почит кон овој концепт се однесува и европскиот континент и тоа во засебни документи, како што се: Стратегијата за одржлив развој на Европската Унија (ЕУ), како и Лисабонската стратегија.

Кога станува збор за развојот на населението во светот, генерални се оценките дека тој не е на завидно

ниво, како за развиените, така и за неразвиените земји. За првата група земји, фертилитетот сè уште е „најодговорен“, во споредба со останатите два демографски феномена - морталитетот и миграциите, за неповолниот демографски развој. Меѓу обидите да се „ублажат“ неповолните трендови во однос на репродукцијата на населението се и препораките од Собранието на ЕУ, а тоа е до 2010 година најмалку триесет и три проценти од децата кои живеат во земјите, членки на Европската Унија, да бидат опфатени со програмите за детска заштита (European Council, 2002, 12). За значајна се смета и потребата од законска регулатива на родителското отсуство (Council Directive, 1996). Имено, овие, како и другите активности, претставуваат обид да се воспостават стандарди за вработување кои треба да бидат усогласени со мерките на семејните политики. Усогласувањето се смета за неопходно заради тоа што семејните политики претставуваат институционален контекст, кој како таков, може да има влијание врз бројот на раѓања на деца (Pinnelli, и сор., 2001). Исто така, овие мерки се разгледуваат во контекст на поддршка на жените од ЕУ за нивното поголемо учество во работна сила и тоа преку усогласувањето на обврските кон семејството и работата, а сето тоа се очекува позитивно да влијае врз фертилитетот.

Актуелниот развој на населението во Република Македонија, во основа

не отстапува од трендот на развојот на населението на развиените земји, особено во делот на фертилното однесување. Тоа, логично, значи дека ги дели и сите последици од таквиот начин на репродуктивно однесување. Додатно, излезните решенија ги бара, главно, во соодветните политики на државата за поддршка на развојот на населението.

На почетокот на 2008 година, Владата на Република Македонија ја донесе Стратегијата за демографски развој на Република Македонија 2008-2015. Основната стратешка цел на Стратегијата е одржлив демографски развој на населението во Република Македонија преку подобрување на квалитетот на човечкиот капитал, намалување на разликите по разни основи и зголемување на социјалната кохезија. Ваквиот сеопфатен пристап е предвидено да се реализира преку три специфични цели, од кои едната е квантитативна цел насочена кон ниските стапки на фертилитет. Намерата е тој да се надмине преку создавање услови за раѓање на повеќе деца и тоа преку создавање соодветни услови за мајчинство и грижа на децата. Во таа смисла се движи и основната намера на овој труд, а тоа е анализа на селектирани политики во контекст на надминување на проблемот со ниските стапки на фертилитет. Македонското искуство ќе биде споредено со искуствата на другите држави, со цел да се доближи до одговорот на прашањето дали

семејните политики се „лек“ за нискиот фертилитет.

Фертилитетот во Република Македонија

Мерено со тоталните стапки на фертилитет (ТФР), транзицијата на фертилитетот⁹ се дели во пет фази. Кога во земјата тоталната стапка на фертилитетот изнесува над 5 деца, велиме дека земјата се наоѓа во „прет-транзициска фаза“. Кога фертилитетот почнува да се намалува до 5 деца, велиме дека земјата се наоѓа во „рана фаза“, а во „средна фаза“ е тогаш кога трендот на намалување на фертилитетот продолжува и изнесува од 5, до 3 деца, по жена. Во ситуација кога пресметаните вредности на ТФР се помалку од 3 деца, но повеќе од 2,1 деца, тогаш земјата се наоѓа во „напредна фаза“. Намалувањето на вредностите на ТФР под 2,1 деца, по жена, земјата ја категоризира во „постранзициска фаза“, кога, всушност, се поставува и прашањето за биолошката обнова на населението. Логично е во тие услови сè почесто да се прашуваме: како тоа ќе влијае врз бројот на населението?

Релевантната демографска литература одговара дека кога вредностите на ТФР се под нивото на обнова на населението, и тоа до 1,5 деца, по жена, бројот на населението се намалува со слаб пораст. Оваа фаза од транзицијата

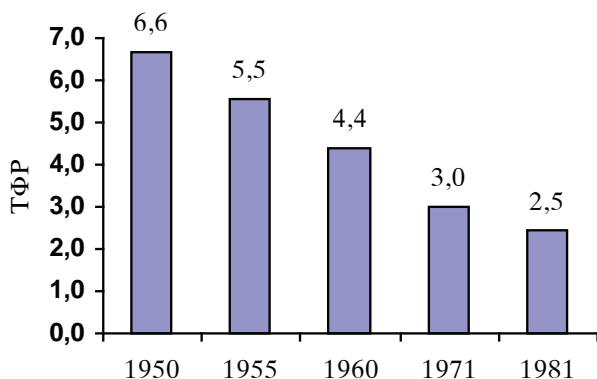
⁹ Под транзиција на фертилитетот се подразбира модел кој ги опишува промените на нивото на фертилитет (на раѓања деца) во текот на времето. Овој модел се поврзува со моделот на „демографската транзиција“.

на фертилитетот за населението претставува „сигурна зона“. Меѓутоа, кога вредностите на ТФР се под 1,5, се сметаат за „многу ниски“ и тогаш бројот на населението се намалува со голема брзина, што е ризично за репродукцијата на населението. Потребно е да се спомене дека во светот повеќе од 30 земји имаат ТФР под 1,5 деца, по жена.

Република Македонија, како и другите земји во Европа, веќе подолго време е соочена со ниските стапки на фертилитет.

Сликата 1 ги претставува тоталните стапки на фертилитет во Република Македонија во изминатиот век.

Слика 1. Тоталните стапки на фертилитет, Република Македонија, 1950-1981

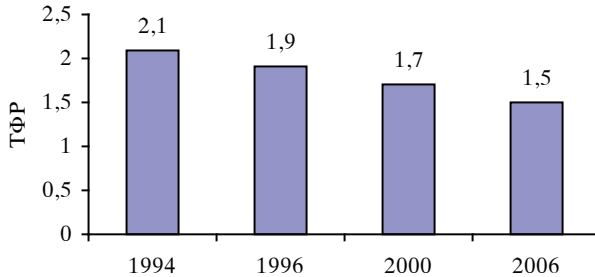
Извор: ДСЗ, „Статистички годишник на Република Македонија“, 2000

Забелешка: за 1950, 1955 и 1960 во *Marital fertility and employment in Non-agricultural sector in Yugoslavia*, Hagazy, стр.40.

Споредено со стапките на фертилитет во другите европски земји, Република Македонија е меѓу последните земји во Европа во која започнува демографската транзиција. Како што се гледа од слика 1, намалувањето на ТФР започнува

подоцна и тоа од многу високи стапки. Во 1971 година, ТФР изнесувала 3,0 деца, по жена, а во 1981, изнесува 2,5 деца, по жена. Овие вредности се значајно повисоки во однос на земјите од Европа во истиот период.

Слика 2. Тоталните стапки на фертилитет, Република Македонија, 1994-2006

Извор: ДСЗ, „Демографска статистика по региони“, 1994-2004.
За 2006: ДСЗ, „Статистички годишник на Република Македонија“, 2006.

Трендот на константно намалување на фертилитет е видлив во последната декада од дваесеттиот век, кога стапката на фертилитет во 1999 година изнесува до 1,76, со благо намалување на 1,6 (2002) и 1,4 деца, по жена во 2006 година. (види: Слика 2)

Фазата на демографска транзиција, во која се наоѓа Република Македонија од втората половина на последната деценија на минатиот век, во споредба со т.н. постојано ниско-фертилни земји од Европа, како што се Австрија, Германија, Грција, Шпанија и Италија, започнува уште од 80-те години на 20-от век. Во Данска и Холандија периодот на низок фертилитет започнува во текот на 80-те, а во Шведска во текот на 90-те години од минатиот век. (Neuger, 2003)

Актуелните анализи на оваа тема предупредуваат дека ваквата ситуација влијае врз возрастната

структура. Во подолг временски рок ќе влијае негативно и врз порастот на населението. Имено, основата на старосната пирамида се повеќе се стеснува и тоа како резултат на помал број на раѓање деца, што во подолг рок може да доведе и до се помало учество на жените на репродуктивна возраст. Релевантните анализи предупредуваат дека ваквиот тренд не може да се ублажи ниту со миграциите (O'Neill и Scherbov, 2003).

Толкувано од демографски аспект, нискиот фертилитет во земјите е последица на, таканаречениот „time effect“. Тоа значи, одложување на склучувањето брак на повозрасни години, а што предизвикува промена на возрастната граница на мајчинството и раѓање на првото дете, воопшто. Мајките, кои го родиле своето прво дете во 2006 година, се за две години постари во однос на 1994 година. Поточно, просечната возраст на мај-

ките во 1994 година, кои го родиле првото дете, изнесувала 23,5, а во 2006 година, 25,3 години. За истиот период, просечната возраст на невестите се зголемила од 23,5 во 1994 година, на 25,2 години, во 2006 година.

Како социо-економски фактори на влијание врз фертилитетот се сметаат неповолната економска ситуација, повисоките стапки на невработеност, општата стапка на несигурност, како и сè поголемото вклучување на жената во работната сила, и сè поголемото учество на женското население во образовниот процес. Но, исто така, и како промена на вредносниот систем во општеството под влијание на модернизација и социјалната либерализација и нивното влијание врз одлуката за раѓање деца (Lesthaeghe и van de Каа, 1986).

За еден вака полидетерминиран феномен, како што е фертилитетот, прашањето дали интервенцијата на државата во форма на одредени политики, активности, или мерки, ќе помогне да се надмине проблемот со ниските стапки на фертилитет, е сосема основано.

Во оваа прилика активностите на државата ќе се разгледуваат во контекст на семејните политики, бидејќи се смета дека тие непосредно влијаат врз фертилитетот. Нивната меѓусебна поврзаност е особено значајна во периоди на опаѓање на фертилитетот и намалувањето на бројот на населението. Само да потсетиме дека под активности на државата се мисли на политиките

за населението, или популациона политика. Под популациона политика се подразбираат усогласените групи мерки што државата ги востановува за да постигне одредени демографски цели, заеднички за одредена општествена заедница. (Stropnik, 1995).

Семејна политика

Обидите за концептуализацијата и мерењето на семејните политики наидуваат на тешкотии. Една од причините е нивната поврзаност со неколку аспекти од семејниот живот, како што се односите меѓу партнерите и обврските на родителите, како и одговорноста од двете “улоги”. Втората причина се огледа во тоа што најчесто кога се размислува за семејните политики тие се идентификуваат со поставените цели и задачи.

Во таа смисла, во објаснување на семејните политики се тргнува од поставените цели. Во основа, тие не се спорни. Тоа се подобрување на квалитетот на живот на семејствата, подобрување на економската благосостојба на семејствата и усогласување на работните, со родителските обврски, а особено на мајките кои се традиционално задолжени за грижа и чување на децата. Во оваа смисла, сосема е коректно да се размислува дека семејните политики може да го обликуваат животот, како на жената, така и мажот, и може да ја одредат нивната позиција во семејството, на пазарот на трудот и во општеството, воопшто.

Најчесто практикуван начин да се реализираат поставените цели е преку помош на родителите, во делот што се однесува на трошоците за грижа и чување на децата. Поточно, “семејната политика се смета како продолжеток на социјалната политика која, главно, е насочена кон деприватните поединци и семејства, со цел да им се обезбеди минимални услови за живот” (Stropnik, 1995, стр. 215).

Емпириски е потврдено дека многу мерки што се однесуваат на семејните политики, како што се: детскиот додаток, даночните олеснувања, платените и неплатените отсуства на родителите, материјалната помош при раѓање деца, субвенциите за јасли и градинки, здравствените услуги за децата, платеното боледување за неа на децата, помошта при решавањето на станбеното прашање на младите семејства и слично, имаат влијание врз демографските движења (Stropnik, 1995, Bahle 1995, 19-20; Kamerman and Kahn 1978, 483).

Како што е веќе нагласено, вниманието на овој труд е насочено кон дел од семејните политики кои се во најголем обем поврзани со фертилитетот. Поточно, семејните политики се операционализирани преку мајчинската политика, родителското отсуство, детската заштита и детскиот додаток. Овие четири политики ја претставуваат суштината на семејните политики на развиените држави и се користат како рамка за компаративни анализи.

Терминологијата што се користи

за семејните политики се разликува од земја до земја. Од тие причини, содржински ги определуваме основните поими што се користат во овој труд.

Под политика кон мајката, или мајчинска политика, се мисли на активностите на државата во насока на заштита на жената во бременоста, кога ќе стане мајка и грижа за новороденчето веднаш по породувањето, во смисла на отсуство од работа (Employment Outlook, 2007).

Под отсуство на таткото, или отсуство на родителите, се мисли на дозволено отсуство од работа што му се дава на таткото, или на обата родител, за да се грижат за нивното дете во првите неколку години од неговиот живот. Поконкретно, под родителско отсуство се мисли на додатокот што го добиваат родителите за време на таквото отсуство. Отсуството, за кое се говори во овој труд, треба да е регулирано со закон. Тоа значи дека не се земаат предвид индивидуалните договори меѓу работодавачот и работникот (Employment Outlook, 2007).

Под детска заштита се мисли на заштитата што ја нуди државата, приватните институции, или некоја друга институција која се грижи за децата. Услугите на детската заштита се озбездудуваат преку државата, приватниот сектор - работодавачите, или некоја непрофитна организација. Во оваа пригода не се зема предвид грижата на родителите, или роднините за нивните деца.

Под детски додаток се мисли на јавен трансфер на средства наменети за децата. Детскиот додаток е операционализиран само преку директни трансфери. Поточно, не се сметаат формите како што се разните даночни ослободувања.

Компаративните анализи на семејните политики во Европа посочуваат различни модели на семејни политики. Може да се направи разлика меѓу земјите од Северна Европа, Јужна Европа, земјите од француското и англиското говорно подрачје (Missoc, 2001).¹⁰

Во Скандинавските земји, семејната политика има поставено три цели. Тоа се: олеснување на вработувањето на мајката; ослободување на мајката од грижата за децата и измена на родовите односи во вработувањето; како и грижа за децата. Породилното отсуство во овие земји се движи од 8,5 недели, до 18 недели, а дали ќе се користи, зависи од ставот на жената. Во вој дел од Европа се забележува зголемен интерес на државата за грижа за децата. Со системот за згрижување на деца се опфатени децата на сите возрасти, а јавните установи за згрижување на децата се дел од вкупниот социјален систем на државата. Начинот на кој е организирана грижата за децата не го оптоварува буџетот на родителите. Финска и Норвешка, на извесен начин отстапуваат од целосната грижа за

децата во јавните институции и се поборници за тоа дека за децата треба да се грижат мајката, или таткото, а за таа грижа државата им помага преку финансиски надоместоци (OECD, 2007).

Во земјите од Јужна Европа, семејната политика поврзана со раѓањето и чувањето деца не е на завидно ниво. Породилното отсуство за мајката не е помало од 16 недели, и надоместоците не се разликуваат од другите земји и се движат од 80 - 100%. Во овие земји, родителското отсуство не е платено. Олеснувањата поврзани со децата (грижа за децата) не се универзални и се многу ниски во споредба со европските стандарди (Esping-Andersen, 2002). Освен во Италија, помошта што ја нуди државата за грижа за децата под три години е многу ретка, и покрај тоа што трошоците за нив се многу повисоки (Esping-Andersen, 1999). Истовремено, во овие земји пазарот на работна сила го поддржува вработувањето на младите мажи и жени. Ваквата ситуација ги форсира младите семејства да избираат меѓу вработувањето, или грижата за децата.

Земјите од континентална Европа се наоѓаат некаде меѓу двете анализирани групи земји. Земјите од француското говорно подрачје, Франција и Белгија, ја форсираат политиката на вработување на мајката. Во обете земји, државата

¹⁰ Во овој дел од анализата се претставува искуството во следниве земји - членки на ЕУ: Австрија, Белгија, Германија, Грција, Данска, Италија, Норвешка, Обединето Кралство на Велика Британија, Португалија, Финска, Франција, Холандија, Шведска и Шпанија.

дава поддршка за грижа на децата, и тоа се случува на различен начин. Франција тоа го прави преку различни олеснувања, а Белгија е насочена кон моделот на ротација на работното место и флексибилна пазарна ориентација. Во Белгија и Франција се обезбедува згрижување на децата на сите возрасни групи и опфатеноста е на високо ниво. Во Белгија, грижата за децата е комбинација на грижа за децата во јавните установи и грижа за децата во самите семејства, домовите, кои, во основа, се замена за владините јавни услуги (Bussemaker, и van Kersbergen 1999).

Во Холандија и Велика Британија при креирањето на семејните политики се дава предност на пазарот на работна сила (Mahon, 2002). Во Холандија системот на грижа за децата до 1990-те години не бил промовиран. Оттогаш, Владата започнува да се залага за поголема грижа за децата како во приватниот, така и во државниот сектор (Krijn, 1998). Во Германија и Австрија, јавната политика дава приоритет на приватната грижа во однос на јавната грижа за децата. Политиките кои се насочени кон комбинација на вработување и грижа за децата се недоволно развиени и се непостојани. Поддршката што се дава на семејството е голема, но поддршката што се дава за грижа на децата е ниска, или недоволна за да ги задоволи потребите на семејството. Велика Британија, Германија и Австрија се убедени дека треба да се поддржи опцијата мајката да се грижи за своите деца, наспроти тоа децата да

се згрижуваат во јавните установи, и на тој начин дел од грижата да се префрли на државата (Ostner, 1994).

Во која група спаѓа Република Македонија?

Активностите во Република Македонија во делот на семејната политика се насочени кон тоа, на мајките да им се обезбеди приход и сигурност на работното место. Мајката има право на отсуство во траење од 9 месеци, а доколку роди повеќе од едно дете, отсуството трае една година (Закон за работни односи - ЗРО, „Службен весник на РМ“, бр. 62, 2005, член 166). Користењето на породилното отсуство претставува индивидуално право на избор и мајката може да го прекине и пред истекот на предвидениот рок. По завршувањето на породилното отсуство, мајката се враќа на истото работно место. Висината на надоместокот за плата за време на породилно отсуство, раѓање или мајчинство, изнесува 100% од основицата на надоместок на плата, поточно онолку колку е платен придонес за задолжително здравствено осигурување во последните шест месеци од денот на настанување на случајот заради кој се стекнува правото на надоместок (Закон за здравствено осигурување „Службен весник на РМ“ бр. 25, 2001, член 14). За да се обезбеди соодветна грижа на детето, во случај мајката од било кои причини да не го користи правото на породилно отсуство, тоа може да го користи таткото, или посвоителот на детето (ЗРО, член 167).

Во Република Македонија, освен оние кои се наведени погоре, нема посебни политики кои се поврзани со дозволено отсуство на таткото за време на раѓањето на детето, или за негова грижа и развој. Поточно, платениот одмор за раѓање дете не се одделува специфично од некои други случувања во семејството. Според Законот за работни односи: „Работникот има право на платен одмор заради лични и семејни околности (за склучување брак, раѓање дете /само за таткото/ и/или смрт на близок роднина), до седум работни денови” (ЗРО, член 136).

Во Република Македонија, децата може да се згрижуваат и воспитуваат во јавни или приватни установи за згрижување деца (детски градинки). Во овие детски градинки може да се опфатат деца помлади од 12 месеци, до возраста додека детето не појде на училиште, односно до поаѓање во основно училиште. Освен што државата обезбедува партиципација во цената на услугата што ја вршат детските градинки за семејствата со слаба материјална положба, други форми на ослободувања, или помош за родителите не се пропишани.

Селективните критериуми за користење на детскиот додаток се возраста на детето, но и бројот на членовите, како и материјалната положба на семејството и државјанството на родителот. Право на детски додаток имаат и другите категории деца, кои се неспособни за работа, или од здравствени причини вонредно се школуваат. Висината на детскиот

додаток е во однос на просечната плата во Република Македонија.

Дали семејните политики се доволно силни да се борат против ниските стапки на фертилитет?

Доколку моделите на семејните политики се споредат со висината на ТФР во земјите во Европа, одговорот е позитивен. Поточно, земјите кај кои семејната политика се третира како дел од политиката на работна сила, и родовата политика, во која е пропишано родителско отсуство, покажуваат зголемување на вредностите на ТФР. Достапноста на установите за згрижување деца е гарантирано како социјално право на децата. Ваквата форма ги релаксира родителите во поглед на грижа за нивните деца. Успехот на овие земји е во тоа што нивните активности се насочени кон тоа дека и мажот и жената имаат можност да работат и создаваат приход и кога имаат мали деца, а е регулирано со опцијата родителско отсуство. Како форма на поддршка на семејствата повеќе се преферира формата на обезбедување на социјални услуги, отколку директна финансиска помош за грижа на нивните деца.

Во таа смисла, може да се рече дека повисоките инвестиции на државите во сферата на јавна грижа за децата, ќе вродат со плод во насока на тоа родителството да не претставува проблем за вработување, односно вработувањето да не е проблем за родителството.

Политиките на државите треба да го насочат своето внимание кон надминување на сите форми на дискриминација на жената, во смисла на вработување и грижа за децата.

Дефинитивно, целта на ЕУ е подеднакво насочена и кон поголемо вработување на жената и кон грижа за децата. Тоа се први чекори кои треба да се направат за воопшто да започнат дебатите за грижа за жената, вработување на жената, семејната политика и зголемување на нивото на фертилитет во Европа и Македонија, како дел од неа.

Во Република Македонија, може да се каже дека споменатите аспекти не се до крај нагласени. Во почетокот на 2008 година беше донесена Стратегијата за демографски развој на Република Македонија. Таа треба да се реализира во периодот од 2008-2015 година. Со усвоената Стратегија за демографски развој на населението, Владата на Република Македонија се определи за про-натална политика, насочена кон квантитативни цели, како што е позитивниот пораст на населението. Имено, очекувањата од првата стратешка цел се забавување на стапката на намалување на населението и создавање услови за одржлив демографски развој на земјата и тоа преку создавање соодветни услови за мајчинство и грижа за децата (Стратегија за демографски развој на Република Македонија, 2008).

Актуелната демографска стратегија го промовира концептот на повеќедетност, но специфичните

мерки и интервенции се селективни и, главно, се однесуваат само за подрачја во државава со ТФР под 2,1 деца, по жена. Посебен акцент е ставен на финансиската помош на семејствата, или решавање на некои од нивните социјални проблеми, како што се невработеноста, или домувањето. Неопходно е да се спомене дека ваквите интервенции се покажаа како неуспешни во земјите кои подолго време се соочени со ниските стапки на фертилитет. Финансиската помош, предложена во Стратегијата, се однесува на помошта за прво новородено дете, како и помош на семејствата со две и три деца.

Можноста сите мајки да користат породилно отсуство, иако не го остваруваат како вработени мајки и тоа во износ најмалку триесет проценти од просечната плата во РМ, ја намалува тензијата меѓу мајчинството и платената работа, меѓутоа само за одредени подрачја во државава.

Повторно да се спомене дека искуството од земјите кои се подолго време соочени со ниските стапки на фертилитет сугерираат дека меѓусебната усогласеност на законот за работните односи со семејните политки може да даде одреден успех. Родителското отсуство е социјално право и за мајките и за татковците и како такво се смета за особено значаен чекор кој може да доведе до промена во односите во семејството и сферата на вработувањето, но таквата форма во РМ не постои. Потоа, поддршка на жените во извршување

на нивните обврски како мајка, преку шеми на различни услуги, како што е на пример ротацијата на работата, или флексибилен пазар на трудот, не се практикува.

Од аспект на работните односи и нивна усогласеност со семејните политики, не се забележуваат некои новини. Акцентот е поставен врз следење на остварување на постојната законска регулатива, која се однесува на правото на мајчинско отсуство. Дополнително се предлагаат мерки и интервенции за вработување, односно олеснување при вработување на самохраните родители, или, пак, на младите брачни парови.

Стратегијата предвидува измени во однос на грижата за децата. Замислено е да се покријат поголем дел од трошоците, наменети за грижа за децата, но само за сиромашните.

Дел од предложените интервенции, опфатени со Стратегијата, првенствено ги решаваат социјалните проблеми на населението со мали деца и тоа во одделни подрачја и како такви не може во целост да се очекува да ја остварат таквата поставена цел, а тоа е зголемување на фертилитетот, односно повеќедетно семејство во целата држава.

Ваквиот концепт на индивидуални иницијативи со долги пренатални цели и тоа со мерки и интервенции со директна финансиска помош, во транзиционите моменти на државата, во какви што, впрочем, се наоѓа Македонија, како што се политичката и моралната криза, хроничниот недостаток на одржување

на средствата на домаќинство, невработеноста и апатијата, може да се иницира, но резултатите, односно промената на состојбата ќе најде на тешкотии. Субјективни се оценките дека предложениот пристап за развој на населението во Стратегијата, нема да придонесе со зголемување на бројот на раѓање деца (повеќедетно семејство), туку поверојатни се претпоставките дека ваквиот пристап ќе им овозможи на родителите да им обезбедат поквалитетен живот на нивните деца, и тоа на пониски паритети. Поконкретно, ваквиот пристап на развој на населението, може да доведе во одреден дел до очекуваните резултати, меѓутоа, за посакуваниот ефект да стане реалност, потребно е да измине подолг временски период.

Генерално, очекувањата се Македонија и во иднина да не отстапува многу од општиот тренд на фертилитет во светски рамки. Поволноста на РМ е што според вредностите на ТФР се наоѓа во, таканаречената, „сигурна зона“, но, сепак, треба да се излезе во пресрет на последиците од ниските стапки на фертилитет. Доколку се осврнеме на демографската иднина на Република Македонија низ призмата на другите специфични цели поставени во Стратегијата за периодот од 2008-2015 година, а кои, како што споменавме, се насочени кон зголемување на социјалниот капитал и тоа преку подобрување на нивото и квалитетот на образованието, подобрување на пристапот и квалитетот на

здравствената заштита за сите за вработување и намалување на
возрасни групи, социјалниот статус сиромаштијата, можностите да се
на населението преку програмите влијае врз квалитетот на животот на

населението се големи, особено ако целите се остваруваат во подобрена
економска ситуација.

ЛИТЕРАТУРА:

Bussemaker, J., & van Kersbergen, K. (1999) Contemporary social-capitalist welfare states and gender inequality. In: Sainsbury, Diane (ed.) (1999): *Gender and welfare state regimes*. Oxford University Press: Oxford, 15-46.

Државен завод за статистика (2006) „Демографска статистика по региони, 1994-2004“, Скопје: Државен завод за статистика.

Државен завод за статистика (2007) „Статистички годишник на Република Македонија“, 2006, Скопје: Државен завод за статистика.

Esping-Andersen, G. (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University, Press: Oxford.

Esping-Andersen, G. (2002) A child-centered social investment strategy. In: Esping-Andersen, Gøsta with Duncan Gallie, Anton Hemerijck, and John Myles: *Why we need a new welfare state*. Oxford University Press: Oxford, 26-67.

European Council (1996) Council Directive 96/34/EC of 3 June 1996 on the framework agreement on parental leave concluded by UNICE, CEEP and ETUC (OJL 145, June 19, 1996, 4-9.

European Council (2002) Presidency Conclusions. Barcelona European Council 15 and 16 March, 2002. poseteno na 14.07.2007: <http://europa.eu.int/council/off/conclu/>.

Закон за здравствено осигурување „Службен весник на РМ“, бр. 25, 2001.

Закон за работни односи, „Службен весник на РМ“, бр. 62, 2005.

Knijjn, T. (1998) Social care in the Netherlands. In: Lewis, Jane (ed.): *Gender, social care and welfare state restructuring in Europe*. Ashgate: Aldershot, 85-109.

Lesthaeghe, R., and D. J. van de Kaa, (1986). Twee Demografische Transitities?, во van de Kaa, D.J.&Lesthaeghe, R. (Eds.), *Groei en Krimp*. DDeventer: Van Loghum-Slaterus, pp. 9–24.

Mahon, R. (2002): Child care: Toward what kind of “social Europe”? In: *Social Politics* 9/3, 343- 379.

Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија (2008) Стратегија за демографски развој на Република Македонија, 2008 -2015,

Рев. за соц. пол. год. 1 стр. 133-146, Скопје, декември 2008

Министерство за труд и социјална политика на Република Македонија, Посетено на 14.11.2008 на интернет страницата на МТСП на РМ.

www.mtsp.gov.mk/default.asp?ItemID=BD66FCC3A7FBCB47AB9150CBFECD2C96

Missoc (2001) Social protection in the member states in the EU member states and the European economic area:

http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/index_en.html

Neyer, G. (2003) Family Policies and Low fertility in Western Europe, Max Planck Institute for demographic Research.

OECD (2007) Employment Outlook 2007, OECD Family Data Base , PF7 Key characteristics of parental leave systems) Poseteno на 13.07.2007 на http://europa.eu.int/comm/employment_social/missoc/index_en.html

Ostner, I. (1994): Back to the fifties: Gender and welfare in unified Germany. In: *Social Politics*, 1/1, 32-59.

Pinnelli A., Nowotny-Hoffman, J.H., Fux B. (2001) *Fertility and new types of households and family formation in Europa*, Population Studies 35, Council of Europa

Abstract

The main aim of this article is empirical analysis of the fertility level and family policies in the Republic of Macedonia. The policies are analyzed from their opportunity to influence on the population development. The policies that are matter of concern in this article are policies that are in a close relation to the childbearing and rearing of children such as maternity policies, parental-leave policies, childcare services, and child benefits.